

Stalinist Kardelj: »Streljajte takoj!«

IGOR OMERZA

Opis največjega političnega umora v zgodovini Slovencev

V torek, 26. maja 1942, pravkar je prešla tretja minuta jutranje osme ure, temperatura je bila malo nad 12 stopinj in toplo spomladansko sonce je večino dneva zakrivala visoka oblačnost, so se v od Italijanov okupirani Ljubljani, natančneje na ploščadi pred njeno Ljudsko kuhinjo na Streliški ulici, zaslišali oglušujoči strelji dveh vosovskih morilskih pištol. Njihov odmev se je od bližnjega in strmega grajskega pobočja odbijal proti stolnici, tržnici, Zmajskemu mostu in vse tja do Tromostovja ter Prešernovega trga. Številni Ljubljančani, ki so takrat hiteli po svojih dopoldanskih opravkih in so bili na ploščadi ali blizu nje, so se v strahu razbežali. Urno so pobegnili tudi morilca in njuni pomagači. Dva pa nista mogla več zbežati, ker sta mrtva obležala v mlaki krvi. Eden izmed obeh umorjenih pa bi moral biti tudi Ciril Žebot.

Morilca Franc Stadler - Pepe in Kamil Kratochwill - Mile, pripadnika ene izmed morilskih slupin Varnostno-obveščevalne službe (VOS) – to službo je v prvi polovici avgusta 1941 ustanovil slovenski stalinistični voditelj Edvard Kardelj – sta se že nekaj časa pripravljala, da umorita velepomembnega duhovnika, katoliškega duhovnega voditelja mladih Slovencev in zagovornika samostojne Slovenije prof. dr. Lamberta Ehrlicha ter njegovega mladega občudovalca in sodelavca dr. Cirila Žebota. Naročnik zločina Edvard Kardelj - Krištof je njun politični umor, v dogovoru s svojimi najožjimi sodelavci, tu moram poimensko omeniti predvsem Borisa Kidriča - Petra, zapovedal zato, ker sta bila Lambert Ehrlich in Ciril Žebot na splošno nepopustljiva nasprotnika mednarodnega in domačega stalinizma in bolj konkretno (v tistem času) neizprosna kritika vosovskih »ljubljskih« morilskih orgij ter stalinističnega terorja na podeželju.

Kakorkoli že, v Vosu so se Kardeljeva številna »morilska« naročila preko poveljnice službe Zdenke Kidrič - Marjete prenašala na operativne pripravljavce in

Načrtovana žrtev prof. Lambert Ehrlich

izvajalce umorov. V Ehrlich-Žebotovem primeru je naročilo sprejel takratni vodja ljubljanskih vosovskih morilskih skupin Edo Brajnik - Štefan. In morilska zapoved Kardeljeva je nato konec maja 1942 meso postala, a le za prvega od te dvojice.

Ob tem moram pripomniti, da so mladi vosovski morilci bili prepričani, da popolnoma upravičeno pokončujejo narodne izmečke. Tako so jih vzgajali njihovi politični naredbodajalci, ki so v mislih imeli prvenstveno stalinistično revolucijo in so okupacijo zavrženo izkoristili za obračun s političnimi nasprotniki. To umazano raboto so nadaljevali ta-

li, da bodo na predvideni dan morilske akcije lahko hkrati umorili dr. Ehrlicha in dr. Žebota. Le srečno naključje je obvarovalo Cirila gotove smrti, saj ga prof. Ehrlich, kljub dogovoru, tisto jutro ni prebudil, da bi skupaj odšla k maši.

Eden izmed morilcev, Mile Kratochwill, sicer sprva ni bil določen, da bo v akciji streljal na spremljevalca Lamberta Ehrlicha, torej na Cirila Žebota, kajti Pepe Stadler, ki je bil določen, da umori prof. Ehrlicha, je Mileta predvidel za varovanje morilske akcije. Toda nadobudnemu mladeniču z očitno dobro opranimi možgani to ni bilo dovolj in je Pepeta prosil, da bi na-

Napačna žrtev

Prišel, a ne še prešel, je usodni dan za prof. Ehrlicha, že nekaj minut pred sedmo uro sta k Miletu (na Gestrinovo ulico 8) prišla Pepe Stadler in njegovo deklo ter bodoča žena Sabina Mavsar - Breda, ki je iz vosovskega orožarskega bunkerja v Šiški prinesla orožje za dvojni umor. Stadler si je nadel umetne brke, Mile pa si je samo nataknil črna očala. Okoli pol osme so peš odšli do slabih pet minut oddaljene Ljudske kuhinje. Tam sta se Pepe in Mile ločila od Brede, ki je odšla proti bližnji otroški kliniki, da bi oprezovala za morebitnimi italijanskimi patroljami. V bližini je v taksiju

Vrhovni politični morilec Edvard Kardelj - Krištof

Vodja morilskega dueta Franc Stadler - Pepe

Nadomestni morilec Kamil Kratochwill - Mile

koj po vojni z množičnim umorom, montiranimi procesi, z udbovskim in sodnim preganjanjem domačih sovražnikov (nasprotnikov niso poznali!) in z desetletja trajajočim zalezovanjem »fašistične« politične emigracije, med to je spadal, kot najhujši emigrantski nebodigatreba, tudi Ciril Žebot.

Krvavi duet

Pred vsako morilsko akcijo so vosovski sledilci in sledilke natančno spremljali gibanje in proučevali navade žrtev. Tako so tudi za prof. Ehrlicha ugotovili, da vsak dan zjutraj mašuje na Streliški ulici 12, kjer je domovala tudi Ljudska kuhinja. Ko je prihajal in odhajal od te maše, ga je redno spremljal Ciril Žebot. Profesor Ehrlich je Žebotu, predvsem zato da bi mu le-ta lažje pomagal pri obsežni vsakodnevni dejavnosti, odstopil sobo za goste v svojem stanovanju, v zgradbi tik za stolnico. Zato so vosovci in njihovi politični usmerjevalci upravičeno pričakova-

mesto stražarjenja bil z njim v »krvavem« duetu. Stadler se je malo začudil, mu krepko stisnil roko in dejal: »Če Koki pristane, boš šel pa ti z menoj.« Ker sta Mile in Koki alias Andrej Dolenc stanovala v isti hiši, ga je prvi prosil, da mu stori to »uslugo« (!?), in Koki se je s tem takoj strinjal.

Nekaj dni pozneje je vosovka Lidija Dermastia - Liza pokazala Kratochwillu prof. Ehrlicha na Streliški ulici 12 in mu dejala, »da hodi tu vsak dan zjutraj, ko odhaja iz Ljudske kuhinje«, kjer vsak dan mašuje. Tako je Mile spoznal glavno tarčo in njegovo vsakodnevno jutranje gibanje.

Pred vsako morilsko akcijo so vosovski sledilci in sledilke natančno spremljali gibanje in proučevali navade žrtev.

poleg šoferja sedel vosovec Džordže Frelih - Džuro in čakal z namenom, da po izvedenem dvojnem umoru morilca z avtom lahko hitro pobegneta s kraja zločina. V dodatni oboroženi zaščiti za varovanje akcije so bili še vosovci Jurij, Peter (Drago Pauk) in Koki (Andrej Dolenc).

Morilca sta se postavila na mesto, kjer sta imela dober pregled nad izhodom iz Ljudske kuhinje. Na ploščadi pred njo so sem in tja hiteli mnogi ljudje, saj je bil torek, 26. maja 1942, prvi delovni dan po binškoštnih praznikih. Ko je ura v bližnji stolnici odbila osem, so začeli iz zgradbe prihajati ljudje. Čez nekaj minut sta iz veže zlagoma stopila dva moška, in morilca sta takoj v enem od njiju prepoznala prof. Ehrlicha. Toda nista vedela, da je s profesorjem, ki je bil oblečen v duhovniški talar, na njegovi levi strani in vštric hodil študent prava Viktor Rojic, in to prvič in zadnjič, in ne kot običajno »zaspali« Ciril Žebot. Kakorkoli že, morilca sta s hitro hojo prehitela svoji žrtvi, in ko sta bi-

la nekaj metrov pred njima, je vodja dvojice, Pepe Stadler, mirno dejal: »Zdaj.« Naglo sta se obrnila in začela streljati.

Profesor Ehrlich je takoj padel pod streli Stadlerja, medtem ko se je Viktor Rojic pogumno pognal na Kratochwilla, ki je zato moral sunkovito stopiti korak vstran. Pri tem je izgubil kamuflažna očala (pozneje je ta dogodek opisal s poniževalnimi besedami: »Ker je un klinc vame skočil!«). Šele nato je hladnokrvno in tudi usodno zadel nesrečnega Rojica v stransko desno kost pri ušesu. Tam je krogla vstopila, izstopila pa je ob levem očesu pri nosnem korenu. Glede na to, da je izpraznil cel šaržer, je dejstvo, da je Kamil slabo streljal, in šele ko mu je Rojic, kot povedano, prišel vstric,

ga je z enim strelom pokončal (vosovski izraz!). Očitno pa je bil drugi morilec, torej Pepe Stadler, prav nasprotno odlični strelci, saj je profesorja trikrat zadel v glavo (v čelni izrastek nad desnim očesom, v jabolko in v desno stran vratu). Stadlerjev četrti strel pa je profesorja zadel v predel trebuha pri mehuru.

To je bilo morda odločilno, da je bil nekaj mesecev kasneje Pepe Stadler po vodstvu Vosa določen, da umori tudi bivšega bana Marka Natlačena. Medtem je Kamil Kratochwill v začetku junija 1942 poskušal umoriti pomembnega Ehrlichovega učenca Franca Casarja, a je podobno kot Viktorja Rojica tudi tokrat ustrelil napačnega človeka. Kardelj je zahteval odgovornost, kajti »še par takih, pa bo šel kre-

dit Vosa v masah po vodi«. Kratochwill pa je to svojo morilsko napako po vojni tajno komentiral takole: »Jebi ga!«

Gostilna Fortuna ali Deseti brat

Po uspešno izvedenem dvojnem umoru sta vosovska morilca pohitela do bližnjega taksija. V čakajočem avtu je poleg prestrašenega taksista, ki poprej ni vedel, kaj se bo zgodilo, nasmejan sedel Džuro Frelih. Ko je taksi speljal, so se vsi trije vosovci zadovoljno spogledali in nasmejnili. Skozi okno avtomobila so videli Stadlerjevo dekle Sabino alias Bredo, ki je odhajala v mesto in jih pozdravljala z očmi. Na Št. Jakobovem trgu sta morilca izstopila. Pepe Stadler je odšel v službo, v pisarno Poštne hranilnice, kot da se ne

bi nič zgodilo, in tam poslušal osuple kolege o novem morjenju sredi Ljubljane in sredi belega dne, Mile pa je odšel domov, kjer se je preoblekel.

Na drugi strani Ljubljane, za Bežigradom, je v gostilni Fortuna, kjer je bil nekakšen neformalni operativni štab Vosa (konspirativno imenovan Deseti brat), vodja ljubljanskih vosovskih morilskih skupin Štefan Brajnik nervozno pogledoval na uro. Preostali prisotni vosovci, med njimi tudi znani Silvo Hrast - Džidži, niso vedeli, kaj tako nestrpno pričakuje. Končno so se ob 8.45 v kuhinji gostilne čuli koraki in v sobo, ki je bila drugače spalnica »gostilniške« lastnice Kriste Kelvišar, je hitro vstopil Mile Kratochwill. Nič ni rekel, le revolver je iz-

vlekel in ga položil na mizo. Brajnik ga je vzela v roke, izvlekel šaržer, in ko je videl, da v njem ni niti enega naboja, je vprašal: »Je uspelo?« – »Obadva. Bila sta takoj mrtva.« Takrat vosovci še niso vedeli, da je bil druga žrtev Viktor Rojic in ne Ciril Žebot.

V cvetju in krvi

Nesojena žrtev dr. Ciril Žebot se je predramil v Ehrlichovem stanovanju malo pred osmo uro in se čudil, zakaj ga profesor ni zbudil. Oblekel se je in nameraval poiskati profesorja, ki je po maši imel oditi predavati na bližnjo teološko fakulteto. No, že v veži stanovanjske stavbe je naletel na hišnika, ki mu je namesto pozdrava skoraj zatulil strašno vest o profesorjevem umo-

ru, kajti novica o dvojnem zločinu se je bliskovito razširila po mestu. Brez besed je oddirjal proti Ljudski kuhinji, kjer je že od daleč videl večjo skupino ljudi. Toda to ni bila gruča običajnih radovednežev. Razvrščeni v več vrst globokem krogu in v spoštljivi razdalji od obeh mrtvih so molili rožni venec. Tu so bili tudi profesorjevi študentje in bogoslovci z bližnje fakultete, branjevke, ki so se ustavile na poti na tržnico, pa tudi delavci in reveži z Gradu ter služkinje; vsem tem zadnjim trem je bil pokojnik veliki dobrotnik.

Žebot se je prerinil skozi vrste molivcev in molivk. Na sredini tega žalnega zbora sta v bližini kamnitega zidu, ki omejuje ploščad od grajskega hriba, v mlaki krvi ležala umorjenca. Profesor je ležal na

Žebot se je prerinil skozi vrste molivcev in molivk. Na sredi tega žalnega zbora sta v bližini kamnitega zidu, ki omejuje ploščad od grajskega hriba, v mlaki krvi ležala umorjenca.

hrbtu, z okrvavljeno, sivo glavo je bil obrnjen proti Gradu, medtem ko so bile njegove noge obrnjene proti Streliški cesti. Roke je imel razprostrte. Tik nad desnim očesom je zevala rana, iz nje je curljala kri in mu zalivala oko. Ob obeh je bilo že natrošeno cvetje, ki ga je bilo vedno več, saj so nekatera dekleta, med njimi tudi Žebotova sestra Dora (študentka prava), odhitela na bližnjo tržnico in pokupila vse cvetje. Ker eno oko Lamberta Ehrlicha ni bilo povsem zaprto, je Ciril pokleknil in ljubemu profesorju zatisnil priprto oko.

Neka gospodinja Marjetka ga je nekaj časa držala za roko, drugi so to roko poljubljali, se dotikali roba njegove obleke in pomakali tkanine v njegovo kri. Preprosta ženička je pomočila bel robec v svežo pokojnikovo kri z namenom, da ga ohrani kot relikvijo. Na primer prof. Božidar Bajuk (oče nekdanjega predsednika slovenske vlade Andreja Bajuka) je v Ehrlichovo kri pomočil rutico. Poleg tega je morilec Mile, ko je na tisti usodni dan hodil po mestu, slišal ljudi pripovedovati, »da so babe pomakale robce v Ehrlichovo kri in se kaj jaz vem tam jokale, pa objokovale, pa tazga hudiča«.

Prihital je tudi duhovnik, ki je obema umorjenima podelil poslednje sveto olje. Prinesli so dve beli rjuhi, s katerima so pokrili umorjena. Ob glavi mrtvega profesorja je že kmalu stal svečnik z gorečo svečo, ležala oljčna vejičica in stala posodica z blagoslovljeno vo-

Ciril Žebot (levi obkroženi) in Lambert Ehrlich (desni obkroženi) – predvojna skupinska fotografija

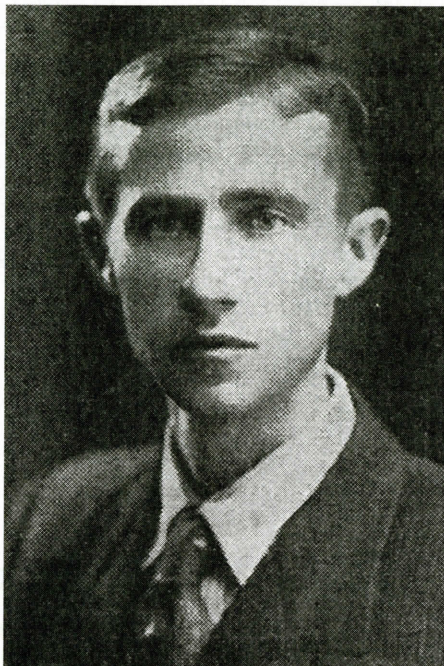
do, vse to so tja prinesle dekleta oz. študentke. Klobuk Lamberta Ehrlicha, ki ga je izgubil ob padcu na tla, je ležal tik ob truplu. Fotografu preiskovalne komisije so delno odgrnili belo rjuho, da je lahko naredil pretresljivo fotografijo umorjenega Ehrlicha, oblečenega v duhovniška oblačila. Trupli sta tam v cvetju in mlakah krvi ležali do pol desetih, se pravi uro in pol. Takrat je preiskovalna komisija končno končala delom in prišel je mrliški avto. Trupli so položili v preprosti krsti in ju odpeljali v mrtvašnico na Žalah. Da bi bila igra usode še strašnejša, je le nekaj minut po dvojnem umoru na stanovanje profesorja Ehrlicha prišla brzozjavna vest, da mu je dan prej umrl starejši brat Jožef. Profesor seveda te novice ni več mogel izvedeti!

Fantastično organizirani vosovci

Toda resnična zgodba o tem dvojnem umoru ima na sam dan zločina presenetljivo in nenavadno nadaljevanje, ki bi se ga bilo težko domisliti. Morilec Pepe Stadler je namreč v povojnem (tajnem) pričevanju povedal naslednje: »V Vzajemni zavarovalnici na Mikrošičevi cesti je bil justificiran – streljan Ivo Peršuh, denunciant in organizator belogardističnih oboroženih sil. To je bilo isti dan po akciji na Ehrlicha ... Po akciji na Peršuha ... me je poslal Štefan Brajnik preverit (pri tej akciji je padel Dušan Turk - Dule) na Žale, da vidim ali je Dule ali ni. Dal mi je opis. Šel sem na zvezo na Žale k Pangercu, grobarju, to je bil naš sodelavec, in je povedal, kje leži Dušan Zurk - Dule. Šel sem v tiste prostore, kjer sem še v odprti krsti našel Ehrlicha, Rojica, zraven pa prepoznal Duleta. O identifikaciji sem poročal Štefanu v bunkerju. Videl sem, da je Dule imel manjšo odprtino z desne strani proti levi, v levi pa odprto glavo. To se pravi, da je v borbi, ko so ga obkolili ... zadnji naboj čuval zase, da ne bi prišel živ v roke sovražniku.«

Toda VOS-u nikakor ni uspelo umoriti Žebota, ker se je po umoru prof. Ehrlicha zatekel v ilegalo. Menjaval je bivališča, menjaval dokumente in s tem »skrivaštvom« mu je uspelo uteči dolgi morilski roki VOS-a, katere ubijalski zagon je sicer popustil v začetku leta 1943.

Iz tega Pepetovega poročanja se vidi, kako fantastično so bili vosovci organizirani, da so celo brezskrbno preučevali svoje žrtve na Žalah, kajti grobar Ludvik Pangerc je bil pripadnik Vosa. In v tem primeru je morilec Pepe celo videl svojo (nekaj ur staro) žrtev in ostal pri tem popolnoma neprizadet. Ob tem naj še pripomnim, da je bil Peršuh v resnici umorjen zato, ker je konkuriral partijskemu odporu proti okupatorju.

Naključna žrtev študent Viktor Rojic

Z Žal v neznano brezno

Pogreb obeh umorjenih je bil veličasten in k zadnjemu počitku so ju pogrebci položili skupaj na pokopališču na Žalah. Toda izkazalo se je, da ni šlo za kraj zadnjega počitka, kajti v začetku leta 1946 je nova ljudska (beri stalinistična!) oblast zagrešila skrajno barbarstvo (zanjo sicer običajno!). Na Žale so namreč pripeljali nemške ujetnike, jim dali žganja in potem so morali izkopati posmrtno ostanke prof. Lamberta Ehrlicha, bana Marka Natlačena ter študentov Frančka Župca in Jaroslava Kiklja. Odprli so tudi nekaj drugih grobov. Vsi, ki sem jih poimensko navedel, in domnevno tudi drugi imenovani, so bili žrtve vosovskih morilcev. Ostanke izkopanih trupel so naložili na kamion in jih odpeljali nekam proti Postojni, kjer so jih vrgli v neznano brezno. In tam so še danes!

Seveda so vosovci in njihovi politični naredbodajalci že med usodnim dnem spoznali svojo napako, zato so, stalinistično nemoralni, neusmiljeni in brutalni, kot so bili, lov na Cirila Žebota nadaljevali. Tako je Edvard Kardelj 4. julija 1942 v navodilih šefinji Vosa Zdenki

Kidrič zapisal, da kakor hitro dobijo kake nove podatke »o Žebotu itd. – streljajte«.

Toda Vosu nikakor ni uspelo umoriti Žebota, ker se je po umoru prof. Ehrlicha zatekel v ilegalo. Menjaval je bivališča, dokumente in s tem »skrivaštvom« mu je uspelo uteči dolgi morilski roki Vosa, katere ubijalski zagon je sicer popustil v začetku leta 1943. Oktobra 1943 je Žebot tako in tako zapustil Slovenijo in odšel v Rim. Omislil si je tudi, ko je bil še v

Poveljnica morilskega VOS-a Zdenka Kidrič - Marjeta

Ljubljani, kot naknadno poroča OZNA leta 1944, tri osebne stražarje (Avguština Kuka, Janeza Strupija in Franca Jereba).

Desetletja pozneje (avgusta 1969) je visoki politični funkcionar režima in bivši vosovski morilec Janez Vipotnik v tajnem partijskem poročilu o Cirilu Žebotu zapisal, »kako smo ga 41. in 42. leta hajkali po Ljubljani, da bi ga likvidirali«.

Več o nadaljnji življenjski poti in kako je njega in njegovo družino do smrti v Washingtonu (januarja 1989) zalezovala naša Udba in tudi zakaj imam Cirila Antona Žebota za velikana slovenske osamosvojitve, je mogoče prebrati v moji najnovejši knjigi *Velikani slovenske osamosvojitve in Udba*, podnaslov *Ciril Žebot – Peter* (prvi del, »udbovska« knjiga o Žebotu bo sicer imela kar tri dele). Pravkar opisani dvojni umor je skrajšana vsebina uvoda v to knjigo, in čeprav sam ne morem in ne smem ocenjevati svojega dela, pa lahko vendarle zagotovim, da je tako kot druge moje številne knjige o naši Udbi, tudi ta najnovejša, po zvrsti politično-kriminalna srhljivka, kajti življenje piše zgodbe, ki si jih ne more domisliti niti najbolj bujna in kreativna literarna domišljija! ■

Ob jubileju naše države je izšla nova knjiga
pisatelja Igorja Omerze

VELIKANI SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE IN UDBA

s podnaslovom

Ciril Žebot - Peter

Prvi del

DOBRA
KNJIGA

Takole začenja pisatelj knjigo:

“V torek, 26. maja 1942, pravkar je prešla tretja minuta jutranje osme ure, temperatura je bila malo nad 12 stopinj in toplo spomladansko sonce je večino dneva zakrivala visoka oblačnost, so se v od Italijanov okupirani Ljubljani, natančneje na ploščadi pred njeno Ljudsko kuhinjo, zaslišali oglušujoči streli dveh vosovskih morilskih pištol. Številni Ljubljančani, ki so se nahajali na ali blizu ploščadi, so se v strahu razbežali. Urno sta pobegnila tudi morilca. Dva pa nista mogla več zbežati, ker sta mrtva obležala v mlaki krvi. Eden izmed obeh umorjenih pa bi moral biti tudi Ciril Žebot.”

Naročite svoj izvod na www.dobra-knjiga.si